

Lesontwerp 2. De val van het Romeinse Rijk: moord of zelfmoord?

Docent	Maarten Prot
School	Zaanlands Lyceum, Zaandam
Klas	1 havo/vwo

Doel

Ik merk dat leerlingen in de brugklas havo/vwo nog onvoldoende uit de voeten kunnen met het benoemen van verschillende soorten oorzaken en het rangschikken van het belang van verschillende oorzaken. In de les die ik heb ontworpen trainen leerlingen deze vaardigheden.

De leerdoelen voor deze les zijn:

- ◆ leerlingen kunnen verbanden leggen tussen verschillende oorzaken die direct of indirect bijdroegen aan de val van het Romeinse Rijk;
- ◆ leerlingen kunnen het verschil tussen een ‘interne’ oorzaak en een ‘externe’ oorzaak benoemen;
- ◆ leerlingen kunnen beargumenteren welke oorzaken zij het belangrijkste vinden voor de val van het Romeinse Rijk;
- ◆ leerlingen kunnen benoemen dat bij sommige historische gebeurtenissen niet één, maar meerdere oorzaken een rol spelen.

De lessen sluiten aan bij de volgende onderdelen van de rubric: redeneren met meerdere (soorten) oorzaken, leggen van verbanden en trekken van conclusies (belang afwegen).

Beschrijving

De leerlingen kennen voorafgaand aan de les de begrippen oorzaak en gevolg en kunnen eenvoudige oorzaak-gevolgrelaties benoemen en herkennen. In de les voorafgaand aan deze les hebben leerlingen het verhaal van Alfons de Kameel (zie Bijlage 2) al gelezen en ingezien dat een gebeurtenis ook verschillende oorzaken kan hebben. Tijdens deze les namen we gezamenlijk de tekst door en leerlingen kregen drie minuten de tijd om zoveel mogelijk verschillende oorzaken voor de dood van Alfons op te schrijven en de belangrijkste oorzaak daaruit te selecteren. Deze oorzaken en selectie heb ik vervolgens in een klassengesprek geëvalueerd.

In deze les staat de vraag centraal of de val van het Romeinse Rijk een kwestie van moord of zelfmoord was. Oftewel, is het Romeinse Rijk ten onder gegaan aan interne of externe oorzaken? Tijdens de introductie van de les en de werkwijze heb ik leerlingen zelf laten nadenken over het

verschil tussen moord en zelfmoord. Vervolgens heb ik de termen externe oorzaak ('moord') en interne oorzaak ('zelfmoord') geïntroduceerd. Hierna gaan de leerlingen zelf aan de slag. Ze krijgen zeven oorzaken voor de val van het Romeinse Rijk en geven bij elke oorzaak of het een interne of externe oorzaak is. Vervolgens geven ze aan welke oorzaak ze het meest en minst belangrijk vinden door aan elke oorzaak een nummer toe te kennen. Vervolgens maken ze hier een oorzaak-gevolg schema van. Vervolgens bespreken leerlingen in drietallen deze opdrachten en maken ze met elkaar een poster waarop ze aangeven of de val van het Romeinse Rijk moord of zelfmoord was. Ze presenteren ook de oorzaken, geven het belang van de oorzaken aan en geven ook de verbanden tussen de oorzaken aan. Deze poster presenteren ze in 1 minuut aan de hele klas.

<i>Tijd</i>	<i>Lesonderdeel</i>	<i>Activiteiten docent</i>	<i>Activiteiten leerlingen</i>
0-10	Introductie van de les en werkwijze.	N.a.v. opdracht Alfons: verschil tussen aanleiding en oorzaak bespreken. Hoofdvraag; concept van moord/zelfmoord via klassengesprek uitbreiden naar <i>interne</i> en <i>externe</i> oorzaak. Leerdoelen en werkwijze toelichten.	Actief deelnemen door middel van uitvoeren denkstappen en beantwoorden van vragen.
10-35	Individueel werken Na 10 minuten: tussentijdse evaluatie.	Tussentijdse evaluatie: docent vraagt wat goed gaat en wat minder en geeft suggesties.	Leerlingen maken opdracht 1 t/m 3
35-55	Groepswerk		Leerlingen maken opdracht 4 t/m 7
55-65	Klassikale nabespreking	Docent laat andere leerlingen feedback geven op de inhoud van deze presentaties; wat ging goed, wat kon beter? Docent checkt of de leerdoelen deze les zijn behaald en sluit dit deel af met het belang van deze opdracht voor het vak geschiedenis in het algemeen.	Drie leerlingen presenteren het antwoord van hun groepje op de hoofdvraag. Anderen geven feedback
65-70	Afronding: hoe beantwoorden de makers van het boek de hoofdvraag? Wat vind jij van dit antwoord?	Leidt klassikale bespreking	Lezen: p. 95 'Geschiedeniswerkplaats' (hier staat een kort stuk over de val van het Romeinse Rijk). Beantwoorden de vraag.

Ervaringen docent

De introductie en de afsluiting vond ik goed gaan. Het instapniveau van de leerlingen had ik goed ingeschat en bij de introductie was het de leerlingen al snel duidelijk wat het verschil was tussen interne en externe oorzaak. Tijdens de afsluiting lukte het me goed om het belang van deze opdracht aan te geven.

Minder tevreden was ik over het gedeelte waarin de leerlingen zelf aan de slag moesten gaan. Bij het zelfstandig werken was het ietwat rumoerig; een paar leerlingen gingen niet aan het werk, waardoor ze de opdrachten ook niet op tijd konden afronden. Tijdens het werken in groepjes verschilde de inspanningsbereidheid per groepje. Er waren flink wat groepjes die goed hun best deden, maar een paar groepjes nam de opdracht niet serieus. Achteraf gezien denk ik dat deze opdracht voor de gemiddelde havoleerling iets aan de moeilijke kant is. Volgende keer zou ik meer klassikale momenten inbouwen waarin ik instructie/feedback aan de hele klas geef. Zo zou ik na het individuele gedeelte enkele leerlingen aan het woord laten die mijns inziens de opdracht goed hebben volbracht, zodat ook de zwakkere leerlingen weer op het goede spoor komen. Het presenteren van het resultaat verliep wisselend; leerlingen blijven vaak hangen in het letterlijk voorlezen van zinnen zonder zelf in eigen woorden oorzaken uit te leggen. Daar zou ik volgende keer ook meer op hameren. Ik heb de opdracht ook in een vwo-brugklas uitgetoetst en daar verliep de uitvoering van de samenwerkingsopdracht veel beter.

Leerlingen geven zelf overigens aan dat ze deze opdracht heel leuk vinden, omdat ze mogen samenwerken. Bovendien heb ik de indruk dat leerlingen beter weten dat een bepaalde gebeurtenis meerdere oorzaken kan hebben, en dat zij een eigen rol hebben in het rangschikken van deze oorzaken van belangrijk naar minder belangrijk. Dit ging bij vrijwel alle groepjes erg goed.